

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Грозного Ігора Сергійовича

на роботу Жовківської Тетяни Тарасівни

«Системно-рефлексивне управління розвитком промислових
підприємств»,

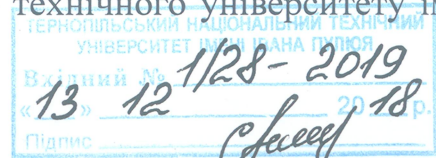
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Тенденції сучасного економічного розвитку в Україні характеризуються поживленням конкуренції та активізацією структурних зрушень у виробничому секторі економіки, що спонукає підприємства шукати нові ефективні підходи до управління їх конкурентоспроможністю. Оскільки головну роль у визначенні конкурентоспроможності відіграє покупець, одним із найбільш дієвих засобів її підвищення є орієнтація підприємства на задоволення потреб і запитів споживачів. Тому своєчасним та актуальним є впровадження рефлексивного підходу у діяльність підприємств машинобудівної галузі – найбільш перспективної з точки зору динамічності розвитку, та розробка методичних основ системно-рефлексивного управління розвитком промислових підприємств.

Тому розробка науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування системи рефлексивного управління розвитком підприємства дозволяє здійснювати активну адаптацію до зовнішнього середовища, впливаючи на неї і підлаштовуючи під свої інтереси, що є метою дослідження Жовковської Т.Т., яке має як наукове, так і практичне значення, а тема є актуальною і своєчасною.

Додатковим свідченням актуальності теми дисертаційної роботи Жовковської Т.Т. є те, що вона виконувалася згідно з планами науково-дослідних робіт Тернопільського національного технічного університету імені

Івана Пулюя: «Удосконалення управління навчально-науковими виробничими системами в умовах суспільних та інституційних трансформацій» (№ ДР 0211U002590), «Дослідження методології й організації національної системи обліку, аналізу й аудиту в Україні» (№ ДР 0106U0107333) та «Інноваційні, безпекові та ресурсні засади удосконалення управління підприємствами в умовах економічних реформ виробничої та соціогуманітарної сфер» (№ ДР 0117U0044676).

2. Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів, сформованих у дисертації/

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, в достатній мірі обґрунтовані. Виконане дослідження свідчить про широку і глибоку обізнаність автора з науковими працями вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері економічної теорії, теорії управління, теорії розвитку, теорії прийняття управлінських рішень, економічних відносин, моделювання й аналізу економічних процесів. Жовковською Т.Т. чітко визначено предмет та об'єкт дисертаційної роботи, сформульовано мету та завдання дослідження.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується використанням інформаційної бази дослідження, а саме: нормативно-правові акти, які стосуються регулювання підприємницької діяльності; статистичні дані Державної служби статистики України; річна бухгалтерська та оперативна звітність машинобудівних підприємств України; звітність та первинна документація промислових підприємств України; фахові видання, матеріали науково-практичних конференцій.

Доцільно відзначити, що завдання дослідження, положення наукової новизни, висновки дисертаційної роботи є логічно побудованими та взаємопов'язаними. Висновки за розділами та загальні висновки становлять єдине ціле, а результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності промислових підприємств.

З наукових праць, виданих у співавторстві, використано тільки ті

результати, які отримано автором особисто.

У дисертаційній роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації автора не використовувались.

Дисертаційна робота Жовковської Т.Т. виконана на належному теоретичному, методичному і прикладному рівні та є завершеним науковим дослідженням. Автор дисертації має високий рівень наукової компетентності, що пояснюється послідовною структурою побудови дисертаційного дослідження, всеохоплюючим характером вирішення поставленої проблеми та змістом самої роботи. Основні наукові положення, висновки та результати дисертації є достовірними та обґрунтованими про що свідчить використання сукупності загальнонаукових і прикладних методів дослідження, а саме: діалектичного пізнання, дедукції та індукції, морфологічного аналізу, абстрактно-логічного підходу, статистичного аналізу, функціонального синтезу, ситуаційного, системного, синергетичного та ієрархічного підходу, таксономічного та вербального методів, економіко-математичного моделювання, динамічного програмування, експериментального методу.

Використання вище наведених методів дозволило дисертанту зробити особистий внесок у розвиток науково-методичного забезпечення та теоретичних засад системно-рефлексивного управління розвитком промислових підприємств та довести рекомендації і пропозиції до рівня їх практичного використання.

Отримані Жовковської Т.Т. наукові результати докладно обґрунтовані в дисертаційному дослідженні, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням на практиці.

З точки зору мети дослідження і вирішених у процесі її досягнення завдань, назва дисертаційної роботи «Системно-рефлексивне управління розвитком промислових підприємств» повністю відповідає її змісту.

3. Структура дисертаційної роботи та зміст її основних положень

Загальний обсяг дисертації складає 425 сторінок, у тому числі основний зміст викладено на 348 сторінках, містить 42 таблиці, 45 рисунків.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні аспекти управління забезпеченням розвитку промислових підприємств» (с. 34-82) автором проведено ідентифікації та інтерпретацію понятійного апарату розвитку промислового підприємства (с. 45-59), систематизації основних властивостей та методологічних положень управління розвитком промислових підприємств та їх зв'язок з конкурентоспроможністю (с. 59-72), з точки зору рефлексивного підходу, обгрунтовано методологічні підходи до прийняття управлінських рішень (с. 72-76), для представлення універсальної, обгрутовано систему формування цілей в рефлексивному управлінні розвитком підприємства (с. 76-82).

У другому розділі дисертаційної роботи «Аналіз тенденцій та проблем системно-рефлексивного управління розвитком промислових підприємств» (с. 85-152) дисертантом проаналізовано вплив рефлексивних процесів на економічну складову (с. 85-105), для урегулювання протиріч між суб'єктами управління проведено аналіз системи розвитку промислових підприємств (с. 105-125), Проаналізовано потенціал розвитку підприємств важкого машинобудування України на всіх етапах їх життєвого циклу (с. 125-152).

У третьому розділі дисертаційної роботи «Методологічні підходи до системно-рефлексивного управління розвитком промислових підприємств» (с. 152-196) автором розроблено системно-рефлексивний підхід до управління складовими елементами розвитку промислового підприємства (с. 152-175), обгрунтовано доцільність розробки концепції системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства, визначено напрями змін якості розвитку промислового виробництва в сучасних умовах (с. 175-196).

Четвертий розділ дисертаційної роботи «Синтез методів системно-рефлексивного управління розвитком промислових підприємств» (с. 196-258) містить положення щодо удосконалення системно-рефлексивного підходу до

прогнозування розвитку промислового підприємства організаційної структури (с. 196-211), системно-рефлексивний підхід до планування розвитку промислового підприємства (с. 211-230), системно-рефлексивний підхід до контролю розвитку промислового підприємства (с. 230-258).

У п'ятому розділі дисертаційної роботи «Реалізація організаційно-економічних заходів системно-рефлексивного управління розвитком промислових підприємств» (с. 258-303) автор визначив особливості використання рефлексивного підходу при залученні інвестування під проекти розвитку промислового підприємства (с. 258-271), а також розвинув підходи до організаційно-інформаційного забезпечення системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства (с. 271-291), здійснив оцінювання ефективності реалізації концепції системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства (с. 291-303).

4. Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

Дисертаційна робота Жовковської Т.Т. містить низку положень, висновків, рекомендацій та результатів, яким притаманна наукова новизна та практична значущість. Представлені в дисертаційній роботі результати мають високий рівень теоретичної, методичної та методологічної обґрунтованості.

Загалом, серед результатів здійсненого дослідження заслуговує на увагу розроблений автором механізм управління розвитком промислового підприємства на основі системно-рефлексивного підходу, що являє собою найбільш активну частину системи управління та забезпечує можливість цілеспрямованого розвитку підприємства через взаємодію методів системно-рефлексивного управління розвитком: прогнозування розвитку з урахуванням траєкторій розвитку економічних агентів, планування розвитку з урахуванням встановлених тенденцій розвитку економічних агентів, контроль та оцінка) та організаційно-економічних методів управління, що являють собою способи, прийоми і технології приведення в дію механізму.

За результатами виконання дисертаційної роботи автором запропоновано концепцію системно-рефлексивного управління розвитком промислового

підприємства, в основу якої покладено відповідний механізм застосування методів та підходів системно-рефлексивного управління (прогнозування, планування, контроль, фінансування).

Для здійснення прогнозування розвитку підприємства як системи, траєкторія якої залежить від систем зовнішнього середовища, використано системно-рефлексивний підхід до прогнозування розвитку промислового підприємства, що базується на імітаційній моделі врахування рефлексивних зв'язків між системою промислового підприємства та складовими зовнішнього середовища.

Важливим науковим здобутком дисертанта є удосконалення процедури впровадження концепції системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства, що, являє поетапний процес обґрунтування вибору рефлексивного управління розвитком на основі системного підходу з урахуванням настання можливих загроз, способів їх уникнення, ресурсних можливостей організації та усунення дисбалансів у виробничій, кадровій та фінансовій сферах діяльності підприємства через дію рефлексивних впливів.

За результатами проведених досліджень автором удосконалено процес використання системно-рефлексивного підходу до управління розвитком промислового підприємства в розрізі складових елементів розвитку через дію рефлексивних впливів на суб'єктів управління з врахуванням їх індивідуальних особливостей, психологічних та поведінкових аспектів.

У дисертаційній роботі автором також удосконалено концепцію системно-рефлексивного підходу до планування розвитку промислового підприємства, в основу якого покладено ієрархію цільових показників та розподіл їх на ті, які впливають(не впливають) на рефлексивні реакції контрагентів промислового підприємства.

Для контролю запланованих заходів з розвитку та впливів зовнішнього середовища з врахуванням особливостей рефлексивних ланцюгів при прийнятті рішень контрагентами та співробітниками підприємства, коригування заходів для забезпечення розвитку промислового підприємства, удосконалено

системно-рефлексивний підхід до контролю розвитку промислового підприємства, в основу якого покладено моделі виявлення та аналізу відхилень прогностичних та планових показників та встановлення залежностей між цими відхиленнями в процесі реалізації стратегії розвитку промислового підприємства, що дає можливість.

Удосконалено науково-методичний підхід до організаційно-інформаційного забезпечення системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства на основі удосконалення існуючої організаційної структури через створення координаційного центру рефлексивного управління та інформаційної підтримки структурування бізнес-процесів у методології IDEF0.

У дисертаційній роботі автором проведено змістовний діалектичний аналіз понятійного апарату з теорії розвитку та теорії управління та рефлексії, а саме уточнено сутність поняття «розвиток підприємства», «системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства». Розвиток підприємства пропонується розуміти як сукупність керованих та некерованих змін, що відбуваються в внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства, результатом яких є створення принципово нових форм діяльності. Системно-рефлексивне управління розвитком промислового підприємства розглядається, - як комплекс заходів, спрямованих на формування таких рефлексивних впливів на суб'єктів управління, реалізація яких забезпечить прийняття вигідних для організації рішень у процесі впровадження проектів розвитку, мінімізації викривлення інформації при передачі її між учасниками управління, формування необхідного образу підприємства та продукту в уяві споживачів та конкурентів.

Автором розвинуто систематизацію чинників, які спонукають до розвитку: загрози стану кризи господарсько-фінансової діяльності; зміни у зовнішніх умовах господарювання; накопичення потенціалу розвитку; усвідомлення.

Розвинуто організаційно-економічні заходи з системно-рефлексивного управління розвитком промислових підприємств при залученні інвестування під проекти розвитку: блоки підготовки, аналізу та практичної реалізації фінансування обраних проектів при виборі стратегічної поведінки всіх учасників інвестування та розподілу ризиків між ними.

Для забезпечення безперервного зв'язку між формалізованими моделями ситуації і реальним станом справ на підприємстві, розвинуто науково-методичний підхід до цілепокладання в рефлексивному управлінні розвитком підприємства, на основі коригування та формування цілей.

Автором розвинуто практичний системний підхід до повної та об'єктивної оцінки потенціалу розвитку промислового підприємства, в рамках якого виділено ряд параметрів, об'єднаних в 7 груп.

Таким чином, теоретичні, методичні і практичні положення дисертаційної роботи Жовковської Т.Т. розвивають теоретичне розуміння сутності системно-рефлексивного управління розвитком промислових підприємств.

5. Теоретична цінність і практична значущість результатів дослідження

Для економічної науки теоретичне значення отриманих результатів мають такі елементи наукової новизни:

- розвинуто понятійний апарат з теорії розвитку та теорії управління та рефлексії (П. 1.1);
- удосконалено застосування науково-методичного підходу до цілепокладання в рефлексивному управлінні розвитком підприємства (п. 1.4);
- розвинуто систематизацію чинників, які спонукають до розвитку: загрози стану кризи господарсько-фінансової діяльності, зміни у зовнішніх умовах господарювання (п. 3.2);
- розроблено запропоновано концепцію системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства (п. 3.3).

Поряд з цим, практичну значущість мають наукові результати дисертаційної роботи, які заслуговують на використання у діяльності

промислових підприємств, а також органів державної влади. До ключових результатів прикладного характеру слід зарахувати:

- механізм управління розвитком промислового підприємства на основі системно-рефлексивного підходу (п. 3.1);
- концепцію системно-рефлексивного підходу до планування розвитку промислового підприємства (п. 4.2);
- розроблений системно-рефлексивний підхід до прогнозування розвитку промислового підприємства (п. 4.1);
- удосконалений системно-рефлексивний підхід до контролю розвитку промислового підприємства (п. 4.3);
- удосконалений науково-методичний підхід до організаційно-інформаційного забезпечення системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства (п. 5.2);
- досліджено результати апробації системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства (п. 5.3).

Одержані в дисертації наукові результати, концептуальні положення, методи та науково-методичні підходи до системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства, зокрема: Волочиський машинобудівний завод ПАТ акціонерного товариства «МОТОР СІЧ», (довідка від 12 березня 2018 р. 1698); ПрАТ «Інститут керамічного машинобудування «Кераммаш», м. Слов'янськ, (довідка від 9.08.2017 р. № 90868); ДП «Електронмаш», м. Київ (довідка від 16.10.2018 р.); ПрАТ «Цумань» Волинської області (довідка від 18.10.2018 р. № 924); впроваджені у господарську діяльність ПАТ «Бердичівська фабрика одягу» (довідка від 24.10.2018 р. №621); ДП «Стрийський комбінат хлібопродуктів» Львівської області (довідка від 24.10.2018 р. № 461).

Науково-теоретичні положення дисертаційного дослідження мають вагомий внесок для формування стратегії економічного розвитку Чортківського району Тернопільської області (довідка Чортківської районної державної адміністрації від 12.10.2018 р. № 01-1560/01-15).

Наукові положення та практичні результати дослідження впроваджено у навчально-методичний процес Чернівецького юридичного коледжу Національного університету «Одеська юридична академія» (довідка від 5.10.2018 р. № 329/18); Чортківського коледжу економіки та підприємництва Тернопільського національного економічного університету (довідка від 25.09.2018 р. № 44); Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя під час підготовки та викладання дисциплін «Теорія і практика менеджменту», «Контролінг», «Стратегічний аналіз», «Звітність підприємства», «Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті» (довідка від 21.11.2018 р. №2/28-2958 2018 р.); Тернопільського національного економічного університету під час викладання дисциплін «Економіка підприємства», «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків», «Потенціал і розвиток підприємства», «Управління витратами», «Стратегія розвитку підприємства» (довідка від 24.10.2018 р. № 126-02/1955).

Все вищезначене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження має наукове і прикладне значення.

6. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи й опублікованими працями дисертанта дозволяє стверджувати, що ключові наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, знайшли своє відображення у публікаціях автора. У відкритому друці за темою дисертації автором опубліковано 38 наукових праць загальним обсягом 23,57 друк. акр., у тому числі: 4 монографії (з яких 1 одноосібна), 24 статті у наукових фахових виданнях (з них 20- одноосібні), із яких – 7 у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних інформаційних баз та 2 - у зарубіжних періодичних наукових виданнях; 15 - в інших виданнях.

Всі основні наукові положення, висновки та пропозиції, що винесені на

захист, одержано автором самостійно. З наукових праць, виданих у співавторстві, використано лише ті матеріали, які є результатом особистого внеску здобувача. В опублікованих працях достатньою мірою відображено сутність результатів виконаного дослідження та їх наукову новизну. Основні положення і наукові результати, що представлені у дисертаційній роботі Жовковської Т.Т., доповідалися й отримали позитивну оцінку на 8 Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, що дозволяє вважати апробацію результатів дисертаційної роботи достатньою.

Повнота викладення результатів дисертаційної роботи, обсяг і кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

7. Відповідність теми дисертації профілю спеціальності

Дисертаційна робота виконана державною українською мовою, якою автор володіє на високому рівні. Стиль написання дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також характеризується послідовністю, логічністю, обґрунтованістю. Структура дисертації повністю узгоджується з її назвою, метою, і завданнями дослідження. Результати дисертаційної роботи відповідають спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Відзначаючи в цілому достатній рівень наукових здобутків дисертанта, обґрунтованість переважної більшості результатів дослідження, слід вказати на певні недоліки і дискусійні моменти:

1. Удосконалена концепція системно-рефлексивного підходу до планування розвитку промислового підприємства, в основу якої покладено ієрархію цільових показників та розподіл їх на ті, які впливають (не впливають) на рефлексивні реакції контрагентів промислового підприємства, викладена на

с. 215-235 вимагає теоретичного доопрацювання з точки зору зарубіжного досвіду, визначення основних принципів розробки та впровадження концептуальних засад в практиці діяльності іноземних підприємств.

2. На рис. 3.10 с. 189 представлено концепцію системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства (деталізована), з наведеної схеми не зрозуміло масштаб охоплення: всіх трьох рівнів управління чи тільки організаційного.

3. У п. 2.3 (с. 125-148) автором досліджено напрями розвитку промислового виробництва в сучасних умовах, проведено деталізований аналіз розвитку промислового виробництва в Україні за останні десять років за кількісними та якісними показниками, проте результати дослідження саме напрямів змін якості розвитку вимагають додаткового пояснення з точки зору імплементації угоди про Європейську асоціацію, встановлення нових торгових відносин країни та ін.

4. У п. 5.3 (с. 288-301) автором наведено значення показників, які характеризують стан забезпечення розвитку ПрАТ «Інститут керамічного машинобудування «Кераммаш» та ін. машинобудівних підприємств у 2016 р., для вирішення поставленого завдання в рамках пункту «Оцінка ефективності реалізації концепції системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства» до якого відноситься дана таблиця, доцільно було представити аналіз за більш тривалий період.

5. Автором удосконалено науково-методичний підхід до організаційно-інформаційного забезпечення системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства на основі удосконалення існуючої організаційної структури через створення координаційного центру рефлексивного управління та інформаційної підтримки структурування бізнес-процесів у методології IDEF0 (с. 274-288). При цьому, не зрозуміло яким чином відбувається обмін інформаційними даними між елементами зовнішнього середовища при передачі потоків до системи управлінського та бухгалтерського обліку.

6. У п. 4.3 автором удосконалено системно-рефлексивний підхід до

контролю розвитку промислового підприємства, в основу якого покладено моделі виявлення та аналізу відхилень прогнозних та планових показників та встановлення залежностей між цими відхиленнями в процесі реалізації стратегії розвитку промислового підприємства. В запропонованих моделях не зовсім зрозуміло яким саме чином інтерпретація показників розвитку на тактичному рівні може бути використана в якості управлінської інформації на оперативному рівні.

7. При складанні результатів оцінювання важливості показників, що характеризують фінансову ефективність та розвиток промислового підприємства (п. 5.3) доцільно було б винести в додатки результати опитування менеджменту українських промислових підприємств.

Висловлені зауваження і зазначені недоліки не знижують позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи Жовковської Т.Т.

9. Загальна оцінка дисертації, її відповідності існуючим вимогам та висновкам

Дисертаційну роботу Жовковської Т.Т. «Системно-рефлексивне управління розвитком промислових підприємств» можна визнати завершеним науковим дослідженням, результати якого дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання – розробки науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо контролю якості розвитку підприємств промисловості.

Дисертація Жовковської Т.Т. за змістом й якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Вибрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи в цілому виконано. Тема дисертації відповідає спеціальності 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

